

HVID ER ET USYNLIGT IDEAL

Salget af hudblegecremer er eksploderet. Hvorfor drømmer så mange om at få lys hud? Hvorfor vil børn hellere lege med hvide dukker end brune? Svaret er, at hvid er et globalt ideal, der sikrer sin magt ved at herske i det skjulte. Men der er tegn på opbrud.

”I Said If You’re Thinkin’ Of Being My Baby It Don’t Matter If You’re Black Or White”

* Da Michael Jackson sang sin hyldest om racemæssig harmoni i 1991, blev ‘Black or White’ øjeblikkeligt et hit, der fik unge verden over til at rocke med. Man kan stille spørgsmålstegn ved, om Michael Jackson var den rette til at formidle budskabet om, at der ikke er forskel på sort og hvid. I løbet af sit 50-årige liv transformerede han sig fra en sort dreng med stort krøllet hår og bred næse til en hvid fyr med lille næse, smalle læber og glat hår. Michael Jackson forklarede selv, at hudfarven ændrede sig på grund af hudsygdommen Vitiligo, men hvorfor skrumpede den negriode næse og mund ind, og hvad skete der med det krusede hår?

Det kan meget vel være, at det var en sygdom, der blegede popkongens hud, men faktum er, at han gennem sit liv fik stadig mere ‘hvide’ træk – og det er der mange andre med mørk hud, der drømmer om at få.

Ser man på kosmetikindustrien, er der sket et sandt boom i salget af ‘Skin Whitening’-produkter. Da Nivea for få år siden lancerede en serie hudblegecremer målrettet mænd, blev det et overraskende hit i Indien. Og i løbet af de sidste 10-15 år er der kommet stadig flere hudblegecremer på markedet, og de bliver revet ned fra hylderne af både kvinder og mænd i især Asien, men også på Nørrebrogade i København.

Idealet er hvidt

Psykolog og lektor Dorthe Staunæs fra Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet, forsker blandt andet i ledelse af diversitet og har længe interesseret sig for hvidhedens betydning som norm. Ifølge Dorthe Staunæs er hvidhed et ideal, som vi ikke kan undslippe:

“Det blege look er idealet i mange kulturer. Hudblegeprodukterne hænger sammen med ideen om en sjæle-makeover; ideen om at kunne manipulere med sig selv. De giver adgang til noget bestemt og lover noget mere, end den, der begærer det, er,” siger Dorthe Staunæs.

Dukketesten

Det er ikke kun asiater, der foretrækker lys hud frem for mørk. Spørger man danske børn med mørk hud, hvad de synes er pæneste, svarer de lys. Det er i hvert fald det indtryk, man får af filmen ‘Dukketesten’, som skuespilleren og debattøren Hassan Preisler har produceret for Institut for Menneskerettigheder. I filmen får 4-8-årige børn i danske institutioner valget mellem en brun og en hvid dukke. Hvilken dukke vil de helst lege med? Hvilken dukke er den pæneste?

Hvilken dukke vil du helst lege med? I Hassan Preislers film 'Dukketesten' får 4-8-årige børn valget mellem en brun og en hvid dukke. Ingen vælger den brune.

FOTO: FRA FILMEN 'DUKKETESTEN'

I filmen peger en hvid pige først på den hvide dukke og så på den brune, mens hun siger: "Den er pæn, og den er grim". En mørk pige foretrækker også den hvide dukke og forklarer hvorfor: "Den er nuttet. Dens hud er hvid, og det kan jeg godt lide". Men da hun skal svare på, hvilken dukke hun ligner mest, så peger hun på den brune dukke. Hassan Preisler har talt med i alt 41 børn, som han benævner 'brune', og langt de fleste foretrækker den hvide dukke, mens ingen entydigt vælger den brune dukke. Hvorfor?

Ifølge Dorthe Staunæs handler det om, at hvid er det dominerende ideal:

"Forsøget vidner ikke om, at børnene vælger den dukke, de bedst kan identificere sig med, men om at der er et hvidhedsideal. Hvid er det, der er normalt og ønskværdigt. Men det er et ideal, som ingen kan leve op til – heller ikke hvide," siger Dorthe Staunæs.

'Dukketesten' er inspireret af et lignende amerikansk forsøg foretaget af psykologen Kenneth Clark i 1940'erne. I hans dukketest fravælger de fleste afroamerikanske børn den brune dukke til fordel for en hvid dukke – altså den dukke, der ligner dem mindst. Forklaringen er ifølge Clark, at de afroamerikanske børn har overtaget samfundets negative syn på brunhed og derfor afviser den brune dukke.

Det hvide overherredømme

Meget har ændret sig fra 1940'erne til det 21. århundrede, når det handler om raceforskelle. Men i modsætning til hvad Michael Jackson synger, er der fortsat forskel på sort og hvid. I dag er det dog langt mere komplekst at forklare, hvorfor hvidhed er idealet, fordi magtstrukturerne er vanskeligere at få øje på.

Les Back er professor i sociologi ved Goldsmiths University of London og har i mange år arbejdet med raceproblematikker. Han fortæller, at hvidheden er en så omsiggribende norm, at den efterhånden er blevet usynlig. Selv om racismen har ændret sig markant gennem det sidste halve århundrede, har hvidheden formået at fastholde sin overlegne position.

"Sort og hvid spiller stadig en rolle i dag, for arven fra den farvemæssige racisme varer ved, men det er på en meget kompleks måde. Racisme er en form for ådselsædende ideologi, der forandrer sig over tid, samtidig med at den indeholder noget af arven fra tidligere tider," siger Les Back.

Sammen med Vron Ware har Les Back skrevet bogen 'Out of Whiteness: Color, Culture, and Politics', som er et opgør med hvidhedens overherredømme. Her skriver de:

"Hvidhedens rutinemæssige normativitet og ofte camouflerede strukturer af udvidede privilegier til dem, som kategoriseres som hvide, kan sammenlignes med 'institutionel racisme', som hjælper med at hindre de borgere, som står uden for denne kategori, i at nyde lige rettigheder og muligheder i nominelle demokratiske samfund."

Hvidhed som vilje til transformation

I dag overlever hvidhed igennem sin vilje til selv-transformation, siger Dorthe Staunæs. Hun nævner et eksempel fra en stor dansk virksomhed. Her tager lederne på pilgrimsrejse til Santiago Del Compostella for at udvikle sig til autentiske ledere. Med sig på rejsen har de danske ledere, der alle er hvide mænd og kvinder, en gruppe 'ikke-hvide' unge mænd, som tidligere har været dømt for kriminalitet. Målet med pilgrimsrejsen er at lære lederne at opbygge relationer også dér, hvor det er lidt på trods. Imens lederne tager vare på og leder de unge mænd mod rejsens destination, skal de lære at blive autentiske.

De unge mænd agerer brændstoffet i ledernes læringsproces. For at lære ledelse i dag er det ikke nok at gå på kurser eller i skole, argumenterer konceptudviklerne. Man skal ud i det virkelige liv.

"På rejsen bliver de unge ikke-hvide mænd iscenesat som eksponenter for en art næsten hypervirkeligt liv, der kan fremelske autenticitet hos de hvide ledere. En del medier har beskæftiget sig med pilgrimsfærden som Corporate Social Responsibility, men hvis vi tager det alvorligt, at det er et lederudviklingskoncept, kan turen også læses som en avanceret måde, hvorpå hvidheden lader sig transformere gennem en vilje til at indoptage det Andet og derigennem 'sofistikere' og sikre sin egen fortsatte overlevelse," siger Dorthe Staunæs.

Mens de unge mænd inviteres ind i organisationen og som præmie for at gennemføre pilgrimsrejsen får en elevplads, så er det ledersegmentet og organisationen, der tilbydes udviklingsmuligheder, således at netop de – de hvide – fortsat kan lede organisationen.

Den bagvedliggende hvidhed

For at ændre på den hvide overlegenhed er det nødvendigt at få øje på hvidhedens magt. Men det kan være svært, fordi hvidhed har det med at blive usynlig. Det kan man for eksempel se i Hassan Preislers film ▶

'Dukketesten'. Her forklarer en sort pige, at hun bedst kan lide den hvide dukke, "fordi den er hudfarvet" – og så peger hun på den mørke dukke og siger: "Den har sort hudfarve". Men hudfarve er vel ikke per definition lys?

Dorthe Staunæs forklarer, at hvidhed står i Vesten for 'det neutrale'. Da hun for et par år siden spurgte sin søn om, hvad farve hans hud var, svarede han prompte "hudfarvet".

"Mange hvide ville svare, som min søn gjorde. Hvidhed er usynligt. Hvidhed har det med at forsvinde. Det er transparent. Det er ikke hvidhed, men det Andet, som hvidhed står over for, som kræver forklaring. Det er det, der er anderledes, som kræver ord," siger Dorthe Staunæs, men peger på, at der i dag sker ændringer, således at mange unge i dag begærer det ikke-hvide og gerne inkorporerer det i deres alternative identitet.

Nye grænser

Les Back fortæller også, at der er opbrud på vej, når det handler om forskellen på sort og hvid. Farve er ikke nødvendigvis det, der udgør den største diskriminerende forskel i dag. Religion, kultur, klasse, indkomst og geografisk herkomst spiller også ind.

"Tilbage i 70'erne og 80'erne plejede engelske fodboldfans at synge 'There ain't no black in the Union Jack, send the bastards back!'. I dag er det umuligt at artikulere den version af racemæssig nationalisme på en troværdig måde. Vi har lige været igennem VM i fodbold, hvor rapperen Dizze Rascal skrev, sang og performede Englands VM-sang. Den traditionelle racelogik kan ikke fortsætte. Selv en racistisk nationalist kan ikke længere sige, at England skal være et udelukkende hvidt samfund. Der er ingen vej tilbage," siger Les Back.

"Heller ikke selv om ideen om det hvide samfund fortsat lever i bedste velgående som en slags nostalgi, der holder den Anden i et kolonialt indland og ikke i en post-kolonial metropolis."

Tilbage i 1903 skrev den amerikanske forsker W.E.B. Du Bois, at det 20. århundredes store problem ville handle om 'farve-grænsen': "The problem of the 20th century is the problem of the colour line – the relation of the darker to the lighter races of men in Asia and Africa, in America and in the islands of the sea."

Siden bliver 'farve-grænsen' afløst af 'forskels-grænsen. Som den britiske forsker Stuart Hall skriver i 1993: "The capacity to live with difference is, in my view, the coming questions of the twenty-first century". Det er Les Back enig i. Han siger:

"Et af det 21. århundredes problemer er, hvordan vi kan leve i, med og på tværs af forskelle. Fra midten af det 20. århundrede og frem har det globale samfunds foranderlige form gjort mødet med det anderledes til en ubetinget nødvendighed. Det 21. århundredes samfund handler i bund og grund om brydningen mellem forskelle, for vi lever i en tid, hvor relationer mellem steder bringes sammen til en intens forbundethed, og hvor menneskers mobilitet er uden fortilfælde. Forskelle er ikke noget, som kan holdes tilbage ved grænsen," siger Les Back.

Les Back påpeger, at der siden Stuart Hall skrev om forskelle i 1993, er kommet en ny 'grænse':

"Et andet fænomen er dukket op, og det er grænsen for indvandring: styringen, kontrollen og den selektive kanalisering af global mobilitet. Nationers grænser fungerer på helt andre måder end tidligere. Grænserne er ved at fjerne sig fra deres lokalitet, og de bliver flyttet hen til de mennesker, der skal holdes væk, inden de overhovedet er begyndt at rejse. Et eksempel er de berygtede hegn, som Spanien har bygget ved byerne

Melilla og Ceuta på Nordafrikas kyst. Det er et eksempel på, at kontrollen af indvandring flytter væk fra det europæiske fastland. Det tegner et nyt billede af, hvor Europa begynder og slutter."

Den nye 'indvandrings-grænse' betyder dog ikke, at vi har forladt den gamle 'farvegrænse'. Der er fortsat forskel på sort og hvid. Men nutidens racisme tager en anden form, fortæller Les Back og benævner den 'xenoracisme'. Det er en racisme, som ikke nødvendigvis handler om hudfarve.

"Op til slutningen af det 20. århundrede var det sådan, at hvis du så anderledes ud, var du indvandrer. Men i det sidste årti har det ændret sig, og indvandrerer ser ikke nødvendigvis anderledes ud i Europa. Det er sket med EU-udvidelsen. Og siden slutningen af det 20. århundrede kan vi sige alle mulige hadefulde og xenofobiske ting om de nytilkomne – de nye indvandrere – netop fordi de er hvide. 'Hvordan kan det være racisme?' spørger vi, mens vi skælder ud på den polske håndværker," siger Les Back.

Det betyder ikke, at hvidhedens dominans er væk, men at der nu er kommet grader af hvidhed. Populært sagt: Den hvide indvandrer er den nye sorte.

Selv om Les Back oplever, at intensiteten af racisme er stærkere i dag end på noget andet tidspunkt i hans liv, er han optimistisk, når han ser på, hvordan mange unge formår at leve med forskellighed i London. "De unge lever et liv, der bliver mere komplekst af forskelle, men også mere beriget af forskelle," siger Les Back.

Af Camilla Mehlsen
cme@dpu.dk

Se filmen Dukketesten her:
<http://menneskeret.dk/tools/video/dukketesten>

DORTHE STAUNÆS

Lektor, ph.d. og forskningsprogramleder for Organisation og Læring, DPU, Aarhus Universitet. Hun forsker i de performative effekter af bestemte typer af styring og ledelse som f.eks. mangfoldighedsledelse. Hun har i flere år arbejdet med børn, unge, etnicitet og identitet. Hun har netop udgivet artiklen 'At iagttage hvidhed som monolitisk vanearbejde: eller som sofistikeret mutationsproces' i Tidsskrift for Genusvetenskap.

www.dpu.dk/om/dost

LES BACK

Professor i sociologi ved Goldsmiths University of London. Han forsker i racisme og etnicitet, ungdomskultur og urbant liv. Han har skrevet en lang række bøger og artikler om racisme, bl.a. 'Out of Whiteness' (med Vron Ware) og 'Race, Politics, and Social Change' (med John Solomos).